

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 1 grudnia 2015 r.

Adam Bodnar

VIII.519.6.2015.MK

Pani
Anna Zalewska
Minister Edukacji Narodowej
Ministerstwo Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa

W związku z napływem do Europy licznych grup migrantów wspólnota międzynarodowa, a w szczególności Unia Europejska, stoi wobec ogromnego wyzwania zapewnienia adekwatnego wsparcia dla osób, które najbardziej potrzebują pomocy. Procesowi temu towarzyszą napięcia i konflikty, o różnej genezie i przebiegające na różnych płaszczyznach. Niestety, atmosfera toczącej się w Polsce debaty publicznej na ten temat nie sprzyja budowaniu kultury szacunku i otwartości wobec migrantów. W ostatnich tygodniach niemal każdego dnia dowiadujemy się o kolejnym zgromadzeniu, publicznej wypowiedzi lub innym zachowaniu wyrażającym negatywny stosunek do cudzoziemców i mniejszości, zwłaszcza etnicznych lub narodowych czy wyznaniowych, i osób je reprezentujących. Nierzadko doniesienia te wskazują na okoliczności uzasadniające podejrzenie popełnienia czynu zabronionego, które powinny uruchamiać stanowczą reakcję organów ścigania. Obserwujemy także powielanie licznych stereotypów, które mają ułatwiać opisanie i zrozumienie otaczającego świata.

Ten obraz rzeczywistości i przekaz, obecny w mediach i Internecie, oddziałuje na dzieci i młodzież, wpływając na ich postawy i opinie. Jego siła perswazji wydaje się tak duża, że uzasadniona jest, w moim przekonaniu, niezwłoczna reakcja w celu przeciwdziałania utrwalaniu negatywnych stereotypów. W związku z tym chciałbym podkreślić **ogromną wagę realizowanych w szkołach i innych placówkach edukacyjnych programów wychowawczych i odpowiedzialności spoczywającej w tym zakresie na nauczycielach i wszystkich instytucjach wspierających ich w tej misji.**

Zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz. U. z 2015 r., poz. 1214), podobnie jak na gruncie poprzednio obowiązującego rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. Nr 168, poz. 1324 z późn. zm.), do wymogów stawianych wobec przedszkoli, szkół i placówek oświatowych zalicza się realizację działań

antydiskryminacyjnych obejmujących całą społeczność przedszkola, szkoły lub placówki. Jednym z podstawowych celów tego rodzaju zajęć jest budowanie w uczniach wrażliwości na drugiego człowieka, przekazywanie im wiedzy o prawach człowieka i środkach ich ochrony oraz umiejętności działania w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności. Konieczne jest także przekazywanie informacji o tym, czym jest dyskryminacja oraz przestępstwa i mowa nienawiści, i jak należy na nie reagować.

Mam świadomość, że zadania te realizowane są bezpośrednio przez nauczycieli, **zwracam się jednak do Pani Minister z uprzejmą prośbą o szczególne zaangażowanie** na rzecz rzetelnego dialogu szkoły z uczniami na temat współczesnych problemów oraz wspólnego poszukiwania przez szkołę i uczniów odpowiedzi na związane z nimi pytania, z uwzględnieniem wrażliwości, solidarności i poczucia odpowiedzialności za los innych.

Na zdecydowany sprzeciw zasługuje w szczególności incydent, który miał miejsce podczas jednego z antyimigranckich zgromadzeń publicznych. Jak wynika z doniesień medialnych, podczas protestu odbywającego się we Wrocławiu w dniu 18 listopada 2015 r. doszło do szczególnie bulwersującego zdarzenia – spalenia kukły przypominającej postać Żyda. Wydarzenie to, będące przejawem niechęci czy nawet nienawiści wobec tego co „obce”, czy „inne”, jest też **wyrazem utrwalonych postaw antysemitycznych**. Niedostrzegana obecność Żydów w Polsce powoduje, że Żyd stał się w dużej mierze figurą symboliczną, a jego społeczny obraz jest oparty na zakorzenionych w przeszłości stereotypach (zob. *Postrzeganie Żydów i stosunków polsko-żydowskich*, CBOS, Komunikat z badań 112/2015), do których próbują się obecnie odwoływać organizacje radykalne. W tej sytuacji zastosowanie powinny znaleźć odpowiednie narzędzia prawa karnego, jednak **niezbędną reakcją są także dalsze działania o charakterze edukacyjnym**. O przyjęcie takiej perspektywy zwraca się do państw członkowskich Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej podkreślając również, że dzieci i młodzież, wyposażone przez szkołę w odpowiednią wiedzę, mogą spowodować zmianę postaw w swoich rodzinach i środowisku, a przez to przyczynić się do dalej idącej zmiany społecznej (zob. *Antisemitism – Overview of data available in the European Union 2004-2014*, Agencja Praw Podstawowych UE, wrzesień 2015). Przekazywanie im odpowiedniej wiedzy może także uchronić je przed niebezpieczeństwem włączenia się w działalność ruchów i organizacji odwołujących się do ideologii nazistowskiej, opartej na rasizmie i antysemityzmie (Zob. *Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 2011 (2014) ws. przeciwdziałania przejawom ekstremizmu neonazistowskiego i prawicowego*, przyjęta na sesji plenarnej w dniu 30 września 2014 r.).

Wspieranie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej realizacji w Polsce młodzieżowej kampanii Rady Europy przeciwko mowie nienawiści pn. *Bez nienawiści* stanowi znakomity przykład wdrażania przytoczonych zaleceń. Jednak rodzaj i skala aktualnych wyzwań wskazuje na konieczność podejmowania i rozwijania kolejnych inicjatyw w tym zakresie.

Chciałbym także zwrócić uwagę na potrzebę dokonania przeglądu materiałów wykorzystywanych w toku edukacji szkolnej. W ramach realizowanego pod patronatem Rzecznika Praw Obywatelskich przez Żydowskie Stowarzyszenie Czulent we współpracy z Fundacją Autonomia projektu pt. *Antysemityzm nie jest poglądem* dokonano analizy podręczników edukacyjnych, materiałów pomocniczych i programowych dla nauczycieli i nauczycielek, w wyniku której zidentyfikowano szereg treści, które można uznać za antysemityczne lub odwołujące się do stereotypowego postrzegania Żydów. Wstępne ustalenia projektu zostały przedstawione na seminarium zorganizowanym w moim Biurze w dniu 9 listopada 2015 r., tj. Międzynarodowym Dniu Walki z Faszyzmem i Antysemityzmem. Będę wdzięczny za zapoznanie się z efektem tych prac i rozważenie działań uwzględniających ostatecznie sformułowane wnioski i zalecenia, które zostaną przedłożone Pani Minister przez wskazane organizacje w najbliższym czasie.

Wobec powyższego, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 z późn zm.), będę wdzięczny za przedstawienie stanowiska w odniesieniu do powyższych zagadnień i poinformowanie mnie o planowanych w tym zakresie działaniach.

Podpis na oryginale